

З „НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМ. ШЕВЧЕНКА“ У ЛЬВОВІ

Написав і видав

М. ПАВЛИК.

Salus reipublicae suprema lex esto.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ.
З Друкарні Удїлової, Львів, ул. Коперника ч. 20.
1905.

Промова М. Павлика на загальних зборах
„Наукового Товариства імени Шевченка“ у Львові
4-го цвітня 1904 р.

Передне слівце.

~~~~~

Задля сеї моєї промови я доміг ся був згори довірочности, а то тому, аби „порушені в ній справи Товариства не дійшли до ширшої публики і не пошкодили добрій славі Товариства“. Та сам голова Товариства, д. Грушівський хотів перервати заряджені Виділом довірочні збори серед моєї промови і посунути кінець єї на збори прилюдні — на що я, розумієся, не згодився — а д-р Ів. Франко, відповідаючи мені прилюдно, заявив, що й моя промова „могла бути виголошена прилюдно і не зробил би встиду зарядови“, в своїй-же звісній „праці“ про мене, в III-ій кн. „Л.н. Вістника“ за сей рік, пожалкував, що моя промова не була надрукована, і проти сего не застеріг ся д. Грушівський — один із членів редакції „Л.н. В.“ Із сего я маю право вивести, що оба ті наші мужі науки — які головно зачеплені в моїй промові — бажають опублікованя єї, в своїм власнім інтересі, аби доказати свою праведність у Товаристві, а мою „шкідливість“, „деструкційність“ — словечко характерне : ним пятнували колись наші „просьвічені“ брати мої та Франкові заходи в користь нашого „меньшого брата“ — селян!

Я, значить, можу сміливо піти на сю публікацію, тим більше, що д-р Франко — за згодою, розуміє, ся д. Грушівського — вивів у згаданій „праці“ про мене на прилюдне позорище скілька дуже інтимних справ Товариства, та довів сим діло до того, що тепер інтимні ті справи мусять бути обговорені прилюдно. Се буде свого роду апеляція.

Та я, розуміє ся, не буду тут тикати інтимних справ Товариства, порушених д-р Франком у III. кн. „Л.н. В.“ а то тому, що говорить ся там виключно про мою особу; я-ж не хочу закрашувати сеї публікації навіть зовсім виправданим власним

егоїзмом, — а хіба попрошу ш. читачів порівнати ту „працю“ д-ра Франка із сею моюю промовою та порозуміти становище мое і становище тої історично-культурно-етичної школи, із якої почали чим раз частіше виходити подібні „праці“. При сій нагоді побачуть ш. читачі й головну причину пашквілю на мене в „Л.-н. В.“

Я доторкаю ся тут, об'єктивно — як гадаю — загальних змагань у Товаристві ім. Шевченка, яких не знає добре загал членів Товариства, особливо позамісцевих, а тим менше загал української суспільности, але які має знати всякий, кому дорогий дальший успішний розвій нашого Товариства.

Теперішні змаганя в „Науковім Товаристві ім. Шевченка“ йдуть ось за які справи: 1) адміністраційні 2) адміністраційно-наукові і 3) науки.

Як бачите мете, я не доторкнув ся в своїй промові грошевої господарки голови Товариства, д. Грушівського перед заведенею контролі тої господарки з боку Виділу, заходами д-ра Миколи Шухевича; не доторкнув ся єї й тепер, після грубої — як признає мені всякий — провокації з боку д-ра Франка, в его „праці“ про мене — за яку, розуміє ся, відповідає морально д. Грушівський, — не доторкнув ся тої господарки тим більше, що лихो минуло ся і либонь уже не верне ся. Адміністрація Товариства в загалі поправила ся тай агенди его розросли ся вкажу лише на заведене переплетні та книгарні на європейську скалю.

Я доторкаю ся тут головно справ адміністраційно-наукових і наукових Товариства.

Що правда: правительственна партія Товариства взяла назад точку про те, що Виділ — тіло чисто-адміністраційне — мав би потверджувати ухвали секцій, значить: рішати, в остатній інстанції, про якість наукової роботи в Товаристві, і сеї точки, — дійсно скандальної, з погляду науки, — нема вже в статуті, що має заводити ся тепер. Отсе й був би гарний наслідок опозиції, а спеціяльно моєї промови не перший і, певно, й не остатній, — якби головство Товариства не найшло й тепер способу ставити на своїм.

Але се ще далеко не все. Теперішній статут, перепертий правительственною партією за підмогою позамісцевих членів, які переважно не займають ся справами Товариства, не узглядлив основного домаганя укладчиків нашого проекту статута — заведеня Ради Товариства, яка одна надавала би ему характер дійсно наукового, в вищім розуміню*); не узглянув права членів Товариства з Австро-Угорщини що до заступництва; завів загальні збори Товариства що два роки, — що дуже утру-

*) Даю тут дотичні §§. нашого проекту, аби був ясний найголовніший предмет суперечки в Товаристві.

днить контролю; утруднив дуже навіть опозицію новому статуту, завівши § 38, 6, який вимагає до проекту зміни статута з боку членів, підпису 20 членів, а не 10, як було перше. І т. д. І т. д.

Нехай-жеж учасники сегорічних загальних зборів Товариства будуть ласкаві заглянути собі, що при заводжуваному статуті, без узгляднення справедливих домагань опозиції, висловлених, із дебільшого, в моїй промові — не може бути добра в Товаристві, навіть тоді, коли в нім лишать ся самі щирі прихильники д. Грушівського й товаришів.

А в тім, додаю похвално, що хотьби адміністраційні тай адміністраційно-наукові справи Товариства діждали ся нарешті й ідеального рішення, то й тоді боротьба в Товаристві не перестане, не може перестати. Вона велаби ся тоді вже виключно за третю справу — за суть науки, еї обсяг, напрями та приклад до потреб нашого народу. Боротьба за се, розуміє ся, вічна, але вона не то що не шкідлива, а й доконче потрібна для розвою Товариства й нації, тай не була би й прикра — при певній умові обов'язуючій супірників. Ся боротьба в нашім Товаристві доси ще властиво й не почала ся,

Рада товариства.

§. 26. Збір усіх секцій становить Раду Товариства. Рада Товариства се найвища інстанція Товариства в справах наукових і репрезентативних наукового характеру.

§. 27. Рада Товариства займає ся отсими справами:

- 1) Обговорює наукову діяльність Товариства з загально-наукового погляду і лаєсекціям та комісіям відповідні указки.
  - 2) Вибирає генерального секретаря.
  - 3) Рішає про загально-наукові і літературні видавництва Товариства (як на тепер про „Записки“, „Літературно-Науковий Вістник“, „Хроніку“), вибирає їх редакції та цютаєє їх в данім разі до одвічальности.
  - 4) Іменує дійсних членів на предложене секцій і ставить загальним зборам внесеня на іменоване почесних членів за наукові заслуги.
  - 5) Ухвалює прилюдні відчити і систематичні курси.
  - 6) Рішає про участь у наукових з'їздах і вибирає відпоручників на тоті з'їзди.
  - 7) Полагоджує непорозуміня наукового характеру між секціями та комісіями.
  - 8) Ухвалює регулямін секцій і комісій.
  - 9) Предкладає Виділові внесеня в справі бюджету на загально-наукові і літературні видавництва тай инші наукові цілі Товариства.
- Перед Радою відповідає голови Товариства і генеральний секретар за запоряди наукового характеру.

§. 28. Скликує Раду генеральний секретар Товариства, на бажане якої-небудь секції, Виділу, зглядно голови Товариства, або з власної ініціятиви. Президують на зборах Ради по черві голови поодиноких секцій або їх заступники. Для вибору генерального секретаря скликає Раду голова Товариства.

§. 29. Збори Ради відбувають ся в міру потреби. Раз у рік відбуває Рада прилюдно съвѣточне засіданє з відповідним відчитом і оглядом наукової діяльности Товариства за минулий рік“.

Завважаю до речі, що проект опозиційного статута уложили ми три: д-р Стан. Рудіянський, д-р Степ. Рудницький та я, мотивиж до проекту написав я.

бо нема ще навіть огляду критичного дотеперішної діяльності Товариства, і мало хто чує потребу такого огляду — знак, що вища наукова думка тай вище народололюбне почуте — які доторкають ся до себе — ще не загостили до нашого Товариства, а загостили повинні, коли воно має здійснити покладані на него надії.

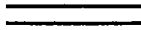
Тому, хто подумав би, що все, порушене мною в отсій публікації — річи маловажні, чи що, я скажу, що він дуже помиляє ся. Се все справи дуже важні й далекосяглі для розвою Товариства тай усеї нашої нації.

Події в Товаристві ім. Шевченка се лише в злабій мірі рефлексе подій у нашій суспільности. Далеко сильніша течія супротивна — себ то течія з Товариства в суспільність. Наше Товариство — се зерно колишніх порядків України, — культурних, а посередно, розуміє ся, й політичних. Яке зерно — такий плід. Яка правда серед вибранців суспільности, така буде колись і серед усеї нашої суспільности, серед усеї нації. Спори в нашому Товаристві тай способи полагоджування їх розповсюдять ся неминуче по всій Україні, і воно мати ме рішаючий вплив не лише для нашого внутрішнього розвою, яко нації, але й для становища нашого супроти зверхних ворогів. Будемо ми Японцями проміж себе, то пібемо зверхних ворогів; а будемо ми Росіянами, то зверхні вороги пібють нас. І се треба нам усім тямити за-годї, тай брати свої особи на поводи, які повинна на кожного з нас накладати культура.

Гадаю, що висловив ся я досить ясно.

Кінчу щирим бажанем, аби моя промова була першим і остатнім прилюдним голосом остороги для нашого Товариства тай стала незабаром виключно історичним документом, який можнаби сховати в архіві Товариства.

2/IV. 1905.

Сьвітлі збори!

Хто з присутних тут мав нагоду простудиювати не лише супротивний нашому проект, але й наш, той міг переконати ся, що не все воно так чорно як написано про нас у мотивах до того проекту, і мусів бодай захитати ся в постанові, на чий бік подати ся, і го може навіть і в таким разі, коли підписав супротивний нашому проект. Але ми, числячи виключно на слушність самої справи, не форсуючи єї дуже навіть у Львові, а до того не маючи в своїх руках тих способів пропаганди, які має правительственна партія, що користує ся

апаратом Товариства, — списом її членів і т. п. — не встигли доручити нашого проекту всім членам Товариства, так що на-ходимо ся в положеню досить некористнім, а загал членів, — навіть безперечних наших прихильників, — не з'орієнтований доси в цілій справі і не приготовлений до безсторонного її рі-шеня. Нарешті ми не мали доси нагоди відповісти на супро-тивний проєкт. Ось чому я позволю собі сказати дещо про ті точки того проєкту, які мене найбільше вразили. Надію ся, що другі скажуть більше. Іде мені при тім, розуміє ся, не про оборону авторів нашого проєкту, але про оборону чистоти на-ших намірів що до Товариства, а поперед усього про відвернене від него тих потрясень, на які воно булоби наражене в разі рішеня справи невідповідно.

Заявляю згори, що я особисто вважаю дещо в супротив-ному проєкті навіть за ліпше, а бодай ясніше виражено від дотичного нашого, — така напр. точка б. § 3 (усгаіпіса) — дещо за таке, що можна би прийняти в комбінації з відповідним нашим — напр. точка 3 § 23 (іменоване дійсних членів спеціялістів окремими секціями, але потверджуване вибору не Виділом, а Радою Товариства). На се, а може ще й на дещо могла би, гадаю, згодити ся вся наша опозиція, якби у противної сто-рони була такаж добра воля до згоди і якби опозиції дана була поперед усього можливість до товариського порозуміня з противною стороною. Наша опозиція трібувала зблизити ся з противником*) — вона посилала дрів В. Левицького та Ст. Рудницького в депутації до голови товариства, д. Грушівського, але остаточний сенс его відповіди тій депутації був такий: „порозуміна неможливе! беріть назад свій проєкт і відступіть від опозиції!“ Розуміє ся, що після такого dictum асерbum про-водиря правительственной партії, до капітуляції нашої опозиції тепер далі ніж було перше.

Мені особисто не дуже весело брати ся за критику пра-вительственного проєкту. Той проєкт і мотиви до него зложені дром Ів. Франком, моім довголітнім приятелем і товаришем. Мені дуже гірко виступати проти дра Франка, — але, нехай вибачить: „Брат братом (голоси: „а бриндзя за гроші!“) а правда правдою. Та тут і не в цім діло, а в тім, що мотиви до про-екту підписані лише дром Франком. Я не буду тикати сего факту з юридичного боку; не буду міркувати і про причини, чому під тими мотивами не підписаний хоть невеличкий гур-ток у купі з дром Франком, — бо се значило би залазити в душу противника. Я позволю собі лише завважати, що, на мою гадку, ті всі, котрі могли були підписати ті мотиви, а не

*) Замість усього дальшого уступу скавано було публично лише слова: „але ви чули, з яким результатом“ — тому, що про се сказав був уже по-передний бесідник, др. Ст. Дністрянський, — М. П.

зробили сего, поступили собі доволі невдячно супротив особи дра Франка, бо, прийнявши его виріб за свій і зацтивши обороною дра Франка і той виріб і себе самих, лишили самого дра Франка без найменшої піддержки, кажучи ему одному брати на себе все одіум за справу, як побачимо далі, не дуже милу тай не дуже відповідну тій опінії, яку має др. Франко у нашої поступової суспільности.

А в тім, др. Франко пише деколи „ми“, а не „я“. Який обсяг того „ми“, збагнути, розуміє ся, трудно, — але в усякім разі можна думати, що тут треба розуміти бодай частинку підписаних під проектом, яка мабуть годить ся і з мотивами до него, — але, в якім розмірі, сказати, розуміє ся, неможливо. Через те я, говорячи далі не лише про проект, але й про мотиви до него, позволяю собі, вживати, — так само, як і противна сторона, — слова „проектодавці“, а там нехай кождий з них буде ласкав брати до себе те і лише те, що ему належить ся.

Я не буду, розуміє ся полемізувати з вивертанем наших слів проектодавцями, з добачуванем у нашому проекті того, чого ми там не клали, з підсуванем нам мотивів і цілей зовсім не тих, які ми виразно зазначили і за які відповідаємо своїми підписами. Скажу лише коротко, що се спосіб полеміки з противником давний рутенський, перед Драгоманівський, який з критикою та наукою не має нічогоїсїнько спільного.

Проектодавці читають нам невеличку лекційку з історії, про те, що мовляв „історія кожного розвою, се історія повільних органічних змін“, і, відповідно до того, називають наш проект „радикальним пляном“, „новною перебудовою товариства“, „виверненем товариства дном на верха“, свій же проект рекомендують тим, що він, мовляв „не переводить ніяких основних реформ, буде переважно упрощенем та яснійшим сформулованем давнього статута, який має за собою вже кількалітню практику і при якім товариство не вважаючи на внутрішні суперечки та змаганя, що походили зовсім не з недокладностей старого статута, а з доброї волі людей, що тепер беруть ся підносити науковий рівень товариства, все таки росло і розвивало ся“.

Супоставлене слів: „ніяких основних реформ“, „органічні зміни“ та „радикальний переворот“ нагадує мені не так давні часи в нашій Рутенії, коли то войовано проти самого Франка за его радикалізм, аргументами те-ж історичними: тим, що всякі — зміни, намагаючі перевернути основи суспільности, не відповідають довголітній практиці нашого народу, его вдачі, історії — сего органічного ланца, що, мовляв, не знає ніяких скоків. Егго, казали нам оборонці суспільного ладу: не виривайте ся з ніяким радикалізмом, а чимчикуйте смирененько протоптаною стежечкою, лише хибз трошки підправленою нами пісочком, а як де то й тернем“... От тоді слова проектодавців проти ра-

дикалізму в нашій Товаристві були би певно зробили вражінє на членів товариства, і гидрі опозиції вкручено би голову як стій. А тепер такі аргументи ледви чи налякають хоть одного заяця не лише в нашій товаристві, але й в усій українській суспільности, котра бродить у всяких радикалізмах по самі вуха.

Справді — дивне диво стало в нашій товаристві, що пише ся „науковим“. Дуже багато членів, яких і тепер мають за ретроградів суспільних, домагає ся радикально-поступових реформ у товаристві, а генеральний штаб мужів науки і багато поступовців і радикалів суспільних, стали в ряд під стягом консерватизму, ба ні — що я кажу! -- під стягом крайного реакціонізму в товаристві, -- хоть і прикривають ся гарнозвучним словечком: „статочність“. А в тім, треба конче піднести, що в обох наших товариських таборах є репрезентанти всіх політичних партій — знак, що боротьба в нїм іде зовсім не за політику суспільну. Се зовсім не боротьба „новоеристів“ проти поступовців, як то представляв дехто на Україні, торчучи при тому про мене, що я-ді записав свою душу дд. Барвінському, Студинському й инчим „барвінчукам“ і помагаю їм нищити поступовців — легенда, яку можна було заснувати хиба на тім, що я домагав ся, аби правителі наші поступали безсторонно і з людьми нелюбої собі (а колись то й дуже любої) політичної партії т. з. „новоеристів“, — аби в наукових виданях товариства не судити людей, членів товариства, та ще й дуже заслужених, зі становища певної політичної партії, але виключно зі становища науки. Для приміру я сам виступив був на загальних зборах товариства проти такого трактованя неб. Ол. Кониського, заявляючи тут же, що він мій політичний ворог, проти політичних змагань котрого я виступав і буду виступати, — лише не в науковім товаристві. Сю мою безпристрастність — річ, як я переконаний, найелементарнішу в товаристві науковім, узято мені за великий злочин і завважувано, при тому, що я бороню реакціонерів, тих самих, що страх як погано поступали колись у нашій товаристві з Драгомановим. (Дехто з моїх противників, аби допекти мені, потягає періодично по струнці драгоманізму — але звичайно намагає ся пірвати всі струни драгоманізму — лише, що се марна робота...) Я, звісно, відповідав, що поступованє новоеристів з Драгомановим не може служити для мене резонем, аби й я оступав так само з ними і се зовсім у душі Драгоманова, який ніколи не позволяв собі поступати з своїми політичними ворогами пристрасно в справах наукових і який певно поступав би собі з ними в нашій науковім товаристві як муж науки. Чейжеж загалом із того, що перед д. Грушівським у Товаристві поступали з людьми односторонно, тенденційно, не виходить зовсім, аби так само, або навіть гірше мало бути тепер. Се чейже ясно, як сонце. (Не говорю тут, розуміє ся, про науку, якої перед д. Грушів-

ським не було в нашім Товаристві і тільки, що тепер). Та ось тій легенді запродадя моєї душі „новоеристам“ зробили кінець самі проєктодавці, представивши всіх нас, не виключаючи й д. Барвінського, крайними радикалами, (але відокромивши перше від нас дра Студинського, котрий став найближчим товаришем д. Грушівського — бо заступником голови товариства — і членом правительственной партії), саміж виставили себе ретроградями.

Констатую се яко не аби яку сатисфакцію для себе.

А проєктодавці — справді ретрогради, ще й які!“ Ретроградство зияє з усіх закутин їхнього проєкту тай мотивів до него. Я вкажу лише на одну точку в §. 29 їхнього проєкту — промовчану благорозумно в мотивах — на те, що від тепер Виділ товариства мав би потверджувати, або, розумієся, відкидати, всі ухвали секцій: значить, мавби рішати, не як тепер, лише про те, чи в гроші на друк якої наукової праці, але й про те, чи варта вона друку по своєму змісту — мавби рішати в загалі про наукові змаганя секцій. Коли зважити, що Виділ тіло адміністраційне, без наукової кваліфікації, то змаганя проєктодавців буде вже й не реакціонізм, а просто обскурантизм, а до того, розуміє ся, й крайній централізм, який мусів би довести до скасування секцій і розігнання дійсних членів Товариства. Іще крок і наше товариство зийде на те, що голова товариства буде потверджувати або відкидати ухвали Виділу, а там заведе ся й куратор Товариства, що буде потверджувати або відкидати ухвали Виділу, секцій і загальних зборів і буде рішати про саме істноване Товариства — значить буде стояти над законами товариськими і державними австрійськими!

Се, бачу, було би найясніше сформуловане і найпростіше упрощене правительственного проєкту, упрощенє, яке мабуть і є дечийм ідеалом ладу не лише в нашім Товаристві, але й на всій Руси-Україні — ладу, против якого, однако, ми, свідомі члени товариства і рівночасно горожане конституційної держави, мусимо воювати до упаду.

Я позволю собі спинити ся трохи коли сего найбільше болючого місяця в відносинах між австро-угорськими Русинами та російськими Українцями. Через відмінні політичні порядки в Росії та в Астрії, можна доволі часто завважати у наших земляків по сім і по тім боці нашої історичної прірви, відмінні правні погляди або й нориви: там — байдужність до законів, а натомість автократизм одиниць або гуртиків, тут — огляд на легальність і на прилюдність. Ся різниця иноді така велика, що люде, зійшовши ся случайно, дивлять ся на себе як на продукти двох різних сьвітів. Коли ж їм доведе ся мати з собою діло, то тут, розуміє ся, неминучі непорозуміння, а то, й боротьба. Справь дуже комплікує ся, коли до боротьби ста-

нуть більші гурти. Обі сторони вважають політичні відносини в своїх мачошиних державах за свій привилей, який має їм давати право, коли не на повну перевагу над противником, то бодай на нові привилеї супроти него.

Розуміє ся, що тепер, за недостатчею політичної волі в Росії, нема й можливости рішити, хто має рацію. Але треба обговорити сю справу докладніше, з обох боків. Тоді бодай порозуміємо свої становища.

Я, грішний, думаю, що § 25 теперішнього товариського статута, заведений спеціально задля членів із російської України, § який признає їм право заступництва на загальних зборах, не признаючи его рівночасно членам із Австрії — суперечить основним конституційним законам, які не знають територіяльних виїмків. Такий аномальний стан не може бути виправданий тим фактом, що Україна не має конституції, бо аргументувати такий стан можна лише так: „через те, що ми не маємо конституції, ви не майте рівних прав із нами“ — льогіка, в усякім разі, чудна.

Правда, що Україна дає товариству гроші, нераз доволі великі. Через те й виправдане домагане Українців — мати забезпечку, аби ті гроші йшли на те, на що вони призначені. Українці хочуть — як каже ся в мотивах — мати „більший вплив на адміністрацію Товариства і на статочний розвій його діл відповідний тим намірам і надіям, які вони мали засновуючи Товариство своїми фондами“. Я на се сказавби, поперед усього: не більший вплив, але пропорціональний їх вкладови, матеріяльному й моральному; а далі, що тепер ніхто в Товаристві й не думає тай не може думати про обертане яких небудь грошей не на те, на що вони призначені, тим більше, що від кількох років заведено в Виділі острый грошевий лад, і зроблено се за почином і по пляну власне одного з наших опозиціоністів, д-ра Миколи Шухевича (сю заслугу треба ему признати прилюдно).

Як відомо, більші грошеві вкладчики з України висловляють Виділови свої бажаня на перед, умовляючи ся з ним на письмі (на жаль, на все) і сї умови дають їм далеко більші права й далеко більшу забезпечку їх грошей, ніж вони можуть мати впливом своїм на адміністрацію через один-однісінький свій голос на загальних зборах, та ще й заступлений. А власне таким більшим грошевим вкладчикам із України, найлекше, економічно, самим бувати на загальних зборах Товариства. Тотіж Рос. Українці, що платять усього по 10 кор. річно, на рівні з усіма звичайними членами і можуть мати більше право до впливаня на хід справ товариства лише на підставі моральній — на жаль, з боку України, доволі малій, коли зважити не лише загальне число єї душ, але й число Українців учених — нехай будуть певні, що морально, їх не в стані заступити ніхто —

по просту тому, що й найбільші угадчики чужих душ не в стані виміркувати всіх чужих думок і змагань що до дальшого розвою товариства. Всяке таке заступництво не варто буде й тих 10 корон, і я просто дивуюся, що знаходять ся члени, які зважають ся заступати других. Я, признаюся, не взявби ся заступити нікого, а то тому, що треба би або кривити душею, голосуючи, по мандату, нераз проти свого переконання, або хіба визискувати чужий мандат у користь своїх власних змагань.

Ось чому опозиція, домагаючи ся вашої, брати Українці, особистої присутности на загальних зборах, робить се в інтересі вашім власнім, моральнім і матеріяльнім, яко вкладчиків сяких чи таких сум. А в тім, будьте певні, що й невеличке число ваше на загальних зборах заважило би морально далеко більше, ніж не знати яке число заступників, а то тому, що се булиби ваші власні голоси. Тотіж, що не могли би приїхати на збори, повинні би писати до зборів листи з своїми бажаннями, які певно булиби узгляднювані і без формального вашого голосованя, коли би справа була слухна.

Як Українці бувати муть на загальних зборах товариства і взагалі вдивлять ся в хід справ товариства власними очима, то переконають ся, що і всі їх грошеві суми і взагалі статочний розвій товариства можна забезпечити до повної певности лише заведенем таких загальних, усіх обовязуючих, законів, таких міцних республіканських порядків у товаристві, при яких була би неможлива ніяка незаконність, ніяка кривда нікому ані з вас, ані з нас, навіть і в такім разі, коли би на чолі товариства стояли люде, яких особам чи ви чи ми не могли би дуже довіряти. Закони й є на те, аби спиняти несправедне поступоване одиниць або й гуртків.

Проектодавці думають инакше. Вони кажуть, як ми чули, що діло не в недостачах статута, але в волі та змаганях членів. Се буде правда безусловна в тім розуміню, що воля й змаганя членів заводять і відповідні закони, але не в тім, яке виходить зі слів проектодавців. Те, що вони кажуть, то лише по трохи правда. Тай тут біда в тім, що самі проектодавці розділюють світло і тіни в тій волі та змаганях членів зовсім односторонно. Нам вони приписують лише злу волю і шкідливі змаганя, що будім то одні й викликали суперечки в товаристві та спиняли его зріст і розвій, а у них-ді була сама добра воля, самі добронадійні змаганя, то й зріст і розвій товариства вийшов-ді лише їх заслугами.

Я признаю, що праць наукових із нашого боку було мало (особисто моя думка тут така: ліпше написати кровю 10 сторінок, аніж десятки томів сукровицею. Тай користніше для

розвою товариства проводити бодай словами якусь вищу думку в нїм, аніж видати купу мертвецьких томів. Не самими ж томами живе наукове товариство, але й духом, який его призначає!). Я зовсім не думаю боронити й кожного кроку чи думки кожного з опозиціоністів, — не виключаючи й себе самого; бували промахи тай односторонности і з нашого боку. Але я мушу сказати тим, котрі сего не знають, що зла воля та шкідливі для товариства змагання проявили ся і швидче і в далеко більшій мірі власне на стороні противній. Я нагадаю, що зразу наше нове начальство мало в товаристві необмежену власть, — наше товариство було фактично монархією. Всі слухали зразу тої власти, всі покоряли ся їй і вона зразу дійсно вживала тої власти лише на добро товариства — на его науковий розвій. Але так, розуміє ся, не могло бути довго, навіть і в такім разі, коли би начало було ангелом над ангелами, а члени нашого товариства ідеальними рабами. У всякої власти є недотике місце: єї не можна критикувати, а знов і в найнужденнішому рабі тліє „вічний революціонер — дух“. Стали обзивати ся в товаристві самостійніші голоси з увагами, зразу зовсім несміливими, що се й те не так, а власть почала вважати всякий такий голос за атентат на свою особу та науку, і зовсім не церемонила ся з такими людьми — чи то були урядники товариства, чи товариші. Я міг би навести цілу купу конкретних фактів із досвіду поперед усього на власній шкірі і воно було би дуже навчаюче, тому що я був, бачу, перший, що виступив проти монархічного ладу в нашім товаристві, — але я, розуміє ся, сего не зроблю, бо мені йде не про себе, але про других. Тай то я скажу лише загально, що нелюбих урядників проганяло ся з товариства, нелюбих членів товариства кривдило ся на кождім кроці, ігнорувало ся, сіпало ся або й копало ся ногами в виданях товариства, обходило ся задля них закони товариські — як на те, неясні й не повні, — допускало ся супроти них, я вже не кажу на засіданнях Виділу, але на засіданнях наукових тіл товариства — секцій, сміхи та хіхи з боку своїх приклонників, дотепи, часом доволі грубі, тай самому сміяло ся, бодай на кутні зуби, кепкувало ся, неважало ся на те, що говорить нелюбий чоловік, а в разі терпкішого слова правди з его боку зривало ся з президіяльного стільця і тікало ся серед засідання. Словом: певна частина противної сторони поводила ся на засіданнях секцій нераз так, що ставало соромно за стіни товариські. А при тим усім гукало ся тай доси гукає ся на Україну: „Кривда нам! сякі-такі хочуть нас вигнати з товариства! Не дайте!“

Найсумніще в тім усім, — бодай для мене, — те, що таку поневірку і людей і законів товариських, санкціонує той, хто сам витерпів на своїй шкірі тільки подібного поступованя в нашій давнішій дикій суспільности, та ще й кидає камінчиками

у тих, хто не міг і не може терпіти такого поступованя! Не менче сумно було би, як би загал членів товариства, особливо з Рос. України не то що санкціонував дотеперішній стан у товаристві, але й поміг завести ще гірший, ухвалюючи статут, що дав би такому поступованю ще більший простір!

Великий дехто в нашім товаристві, про се не ма що й казати; великий і дехто инчий — велика єго праця, великі заслугу коло наукового розвою товариства. Я се знаю і признаю може й більше ніж хто-небудь инчий, хоть воно, звісно, не перешкоджає мені бачити в їхній науковій роботі багато хиб, і то великих. Але власне через те я й маю право вражати ся хибами тих людей супроти товариства, більше може ніж инші члени і задля усуненя сих хиб маю право вивести справу перед загал Товариства. Я бажав би бачити тих людей з овсім инакшими. Чейжеж ясно повинно бути всім членам товариства і всім українським патріотам, що від великих людей треба вимагати й поступованя величного, а бодай приличного, відповідного фірмі нашого товариства. А тим часом я напр. чую доволі частенько голоси і з сего і з того боку кордону: „бійте ся бога, мовчіть! не виступайте проти тих людей, хоть вони й прикри, бо шкодите і собі (се мені, розуміє ся, байдуже!) і товариству, тим, що тоті люде готові покинути товариство, в нім не стане наукової праці, і впаде воно, а з ним і слава України!“ Я думаю, що такі угомонники опозиціоністів, — найтяжчі вороги і слави України, і науки, і самих тих людей, за котрими вони обстоють. Вони тих людей просто деморалізують, утверджуючи їх у переконаню не лише про те, що на них одних стоїть уся слава України, що вони усе знають найліпше, але й про те, що їм усе вільно, що для них не писані ніякі закони, а вони мають давати закони всім і в усім. Такі угомонники шкодять їм особливо тим, що підозрівають у них такі негарні, непатріотичні мотиви, що вони дають товариству свою працю не задля самої праці, не задля самого поступу товариства чи всеї нації, але задля того, аби мати найвищу власть у товаристві і найперші гонори, а без того то вони готові в усякий час вийти з товариства і навіть повалити єго!

Прошу мені вибачити за щирість, але я мусів сказати се прилюдно, „в дев'яності роковини народин найбільшого репрезентанта української культури*), котрого стяг носить наше товариство. Стяг той повинен бути дорогий нам усім і остатними повинні єго випустити з рук, гадаю, власне ті, що стоять на єго чолі. А позволив я собі сказати се тому, що осудив би

*) Се слова „Л. Н. Вістника“, якими він повитав заложене д. Грушівським „Товариства прихильників української літератури, науки і штуки“, — товариства з цілями такими-ж як Тов. ім. Шевченка, заложеного для конкуренції в остатнім і евентуального перенесеня до него своіх пенатів, аби втекти від опозиції в нашім Товаристві.

подібне поступоване ще різче, якби воно проявило ся серед опозиції.

Не думав я усім вище сказаним ображати або нищити чужої особи — я взагалі чоловіколюбець, навіть аж надто наївний, на думку пересічного українського діяча. Я ніколи не воював і не воюю против осіб, против людей, але воюю против людських хиб, — а найбільші людські хиби, в моїх очах — несправедливість і взагалі безідейність. Отсе мої найтяжчі особисті вороги, проти котрих я воюю усе своє свідоме житє і воювати не перестану до остатного віддиху...

Проектодавці бідкають ся на те, що ми, мовляв, віддаємо голову товариства, як і весь Виділ, на поталу новому тілу Раді Товариства, тілу ні перед ким не одвічальному, але забувають додати, що Раді Товариства і ні перед ким бути одвічальною: вона має займатися лише такими справами, в яких не компетентний не то Виділ і загальні збори товариства, але й окремі наукові тіла, секції — справами науковими вищого ступеня та справами організаційними чисто наукового характеру. Проектодавці забувають додати, що тепер нема в товаристві ніякого тіла, котре мало би право і було компетентне потягати голову товариства до одвічальности за его поступоване в справах загального наукового характеру, які не підлежать окремим секціям і в яких він сам один не компетентний. Із сего виходять непорозуміння, що справді спиняють розвій товариства, знеохочуючи людей. Голова справляє иноді зовсім самовільно, праці, що перейшли цензуру комісії, не до тої секції, чи секцій, до яких вони належать; дозволяє реферувати на засіданях історичної секції, до котрої сам належить, праці, що належать або до фільольогічної секції — в чім ему, на жаль, помагають деякі члени фільольогічної секції — або до обох секцій спільно. Збору всіх секцій треба допрошувати ся від него нераз цілими роками, а коли він такі збори й скличе, то ставить ся до них самовільно, до сьмішного, признаючи за легальні лише ті ухвали збору, які ему подобають ся — в загалі приписуючи зборови секцій, чим він має займатися, а чим ні (клясичний примір такого поступованя голови можна прочитати в протоколі зі збору всіх секцій 22 листопада 1903 р.). На все се нема в товаристві судії, а треба-ж его для порядного функціонуваня товариства.

Але се ще далеко не все. Самі проектодавці констатують факт, що теперішній редактор „Записок“ — той же голова товариства — вибраний Виділом іще перед заведенем теперішного статута, уложеного головно самим же др. Грушівським. Консеквентний і льоальний голова товариства повинен був зараз-же після заведеня статута з секціями, спонукати Виділ, аби віддав справу вибору й контролі редакції „Записок“ — загального наукового органу товариства — в руки секцій. А він

сего й доси не зробив, а тепер ще й дозволяє боронити сей перед-науковий status quo ante в товаристві тай сам топче ногами своє власне діло. Проектодавці викручують ся тим, що „Записки“ — орган лише двох секцій: історично-філософичної та фільольогічної, а не й математично-природописної, що мовляв, має свої окремі видання. Але вони забувають додати, що такі окремі видання (Збірники й т. п.) мають і дві перше названі секції і тих видань навть більше, і що через те й математично природописна секція має повне право поміщувати в „Записках“ відповідні статі — бодай огляди поступу тих наук на Україні та дотичних праць, вистачуваних Українцями в чужих мовах і поза границями України, — коли вже конче відгородити ся від дотичного всевітнього поля. Се теж будуть українця, котрі можуть показати, що ми не остатні, хоть, на жаль, і не дуже розумні, з національного погляду. Ну, та нехай і так! Нехай що „Записки“ — орган лише двох секцій. А чому ж і доси не предложено сеї справи бодай зборови сих двох секцій?! На се можлива лиш одна відповідь: бо так хоче ся голові товариства й редакторови „Записок“ ув одній особі! А тимчасом сей стан не лише що зовсім безправний, але й шкідливий для розвою „Записок“, які редаговані старанно, — хоть і монотонно, — лише в тісно-історичному фаху, з занедбанем фільольогічного й інших, і се, розуміє ся, не по вині редактора, що не годен сам один наставити праць навіть історичних, — а нові історики у нас чомусь то не ростуть. Він помагає собі тепер так, що втягає до праці, головно рецензій, — слухачів університету, але сі праці дуже зелені, дилтантські, наважаючи на те, що на них іде — як я сам переконав ся, роблючи якийсь час коректу „Записок“, дуже багато праці самого редактора — праці, на жаль, чисто Сизифової, тим більше, що й такі рецензенти міняють ся що року, коли не що кварталу. Такого стану не видержить довго сам редактор „Записок“, а зарадити сему може лише компетентне тіло товариства — Рада, що, на мою думку, мала би вибирати верховного редактора „Записок“, на якого найспосібніший таки др. Грушівський — а окремі секції вибирали би трьох, чи — по нашому проєкту — чотирьох підредакторів, до кожного фаху. Се завело би постійну звязь редакції „Записок“ із секціями, якої тепер нема, з ви мком хіба історичної секції, а тим самим дало би „Запискам“ сталих, фахових робітників і зробило би з них видане, з яким числили би ся і який читали би далеко більше ніж тепер.

Не ліпше стоїть діло з „Літературно-Науковим Вістником“ який повинен би бути органом товариства ще загальнішим, як „Записки“. Але він тим зовсім не є, а то тому, поперед усього, що теперішний склад редакції „Вістника“ зовсім не відповідний: В ній сидить $\frac{2}{3}$ людей майже не компетентних у тім, чого тепер вимагає ся від літератури — хоть се, розуміє ся, не пере-

нікодижує їм грати ролю найперших знавців і судивів у тих справах та путати своєю перевагою, ба навіть обез'їдейнювати таку літературну силу як др. Франко, не здержуючи его однако від поміщування річей слабих і навіть безтактних. Воно й не дивно: вибирає тоту редакцію Виділ — тіло зложене переважно з людей зовсім а зовсім не компетентних у літературних справах — тіло, до якого однако належать усі три члени редакції „Вістника“, які властиво самі себе й вибирають і контролюють. Процедура, як бачимо, зовсім „упрошена“, але результат того упрошення кепський. Справа може бути поправлена лише в таким разі, коли „Вістник“ перейде під догляд тіла компетентного — збору всіх секцій, що на мою гадку мав би віддати редакцію „Вістника“ одному чоловікови, зовсім компетентному в літературних справах — д-рови Франкови, але контролювати редаговане і навіть цензурувати праці призначені до „Вістника“, так, як воно діє ся з усіма инчими працями, поміщуваними в наукових виданнях товариства, що виходить лише на добро тим працям і, розуміє ся, й товариству.

Проектодавці, в тім числі найбільше заінтересовані, застерігають ся з гори проти такого цензурування „Вістника“, заявляючи при тому доволі наївно, що „Вістник“ не є науковий орган, — але чомусьото носить сю назву? Вони навіть раді би забезпечити ся раз па все від такого цензурування „Вістника“, тим, що у § 2 свого проекту вставляють точкуку про те, що товариство повинно видавати праці чисто наукові „без прямого дидактичного призначеня“, значить товариство повинно перестати видавати наперед усього „Вістник“. Що думають проектодавці зробити з „Вістником“, сего ми не знаємо. Але наше діло рішити, чи товариству випускати з рук „Вістник“, чи, краще, дивинути его на вищій ступінь за підмогою секцій? Рішинець, бачу, не може бути сумнівним.

Взагалі в мотивах проекту брениць нотка — та воно таки й виразно написано: „не лїзьте ви у начальство і редакторів! лишіть се все нам!“ Мені, та, бачу, й усій опозиції іде зовсім не про вічну зміну функціонарів товариства — хоть нема принципіального резону, чому би й кому инчому не бути в головах товариства — нам іде про забезпеченє компетентним тілам товариства права контролі над функціонарями товариства. Само собою розуміє ся, що коли теперішні функціонарі робити муть своє діло справно, то ми готові потверджувати їх на їх становищах аж до самої їх смерти.

Мені просто не може помістити ся в голові, чому для мужів науки й літератури більша честь залежати від тіл адміністративних, ніж від наукових, і чому вони так дуже відхрещують ся від заведеня в товаристві тіла наукового вищого ступеня, — тіла, яке одно може забезпечити товариству в повній науковий характер, на всяку лиху годину, — тіла, перед

яким можна би, поперед усього, оглянути критично цілість дотеперішних наукових праць, виданих товариством, — праць, котрих хиби, на мою гадку, дуже великі: котрі продукують ся переважно задля скількості, а не задля якості, пишуть ся мов би на коліні, без огляду на вагу тем, на некучі потреби нації, навіть на власний ідейний інтерес, без вищої синтези, без належного оброблення, поверховно, односторонно, часто невірно і безтактно. (Я вже й не кажу про те, що в виданнях товариства заступлена переважно українська історія тай українська етнографія, а й не тикані науки природописні, технічні й и., які одні можуть поставити на ноги нашу націю!) Обговоренє всіх таких справ перед відповідним форум і уваги, висловлені перед тим форум, можуть вийти лише в користь видань товариства: вони піднесуть їх духовий рівень. Се каже ся в загалі; бо що до чисто фахових справ то тут не можливе, — як сего боять ся проєктодавці, — ніяке переголосованє, на зборах усіх секцій, по просту тому, що такі праці належати муть і далі перед форум окремих секцій.

Се у проєктодавців чиста критикобоязнь, у якій вони доходять до того, що не признають навіть можливости в товаристві якогось вищого „загально-наукового погляду“, инакше: світогляду; радять викинути з діяльности товариства всяку дидактику, — значить, усе те, що тільки й могло би зробити наше товариство всенациональною культурною інституцією, звязаною всіми своїми нервами з нацією, з еї всестороннім поступом — інституцією, опертою виключно на материяльних і моральних засобах нації, — з сотнями тисяч членів, за невеличкою вкладкою, яких найбільше 5 кор. у рік, із тисячами робітників, філій і т. п. Проєктодавці радять товариству обмежити свою діяльність на „чисту науку“, відорвану від життя та его практичних завдач, і то убгану лише в три дотеперішні секції, по за які вони не допускають і можливости якого-небудь инчого людського знаня — секції, до того, не звязані з собою ніяким вищим суголосом, але цьвірінькаючі „чисто науковими“ диссонансами десь у трьох закутинах піддаша національного будинку.

Як бачимо, се теж „упрощенє“, але в реакційний бік, навіть супроти теперішньої діяльности нашого товариства, яке було би, в таким разі, зредуковано до мінімального числа членів „чисто-научників“ і муєло би, аби животіти, запрягти ся вже зовсім у шори цїсарсько-королївські або царські.

Се булаби якась „чисто наукова“ китаїщина, а нас запеvняють, що то був би вищий науковий рівень!!...

Я скінчив.

Письмо М. Павлика до Фільольогічної Секції „Наукового Товариства ім. Шевченка“

(з дня 13/ІІ. 1904 р.)

Передне слівце.

Се письмо не було мною передано секції тому що вона відложила була справу моєї резигнації з секретарства секції, в початку 1904 р, а на засіданю секції 15/VІІ. 1904 р. настало в секції помирне: опозиция, — котра перше не хотіла вибрати д-ра Франка директором секції, побоюючи ся его хиткості що до інтересів секції перед Виділом і історично-фільософічною секцією, — голосувала тепер однодушно на д-ра Франка, яко директора секції, мене-ж вибрано знов секретарем, давши мені тим способом сатисфакцію. Здавало ся, що настане мир бодай у нашій секції, особливо після того, як д-р Франко поставив внесенє на участь секції в моім ювілею 20/XІ. 1904 р. Та сам д-р Франко зірвав сей мир, написавши на мене пашквіль у ІІІ. кн. „Л.н. В.“ за 1905 — ізза чого я знов зрік ся секретарства — і доторкнувши ся в нім інтимних справ секції, при чому представив хибно моє змаганє до заведеня систематичних наукових курсів, під фірмою Товариства, кажучи, що я йшов сим до заведеня „народного (популярного) університета“, під протекторатом Товариства. Отся справа й обговорена в моім письмі до секції, тому то я вважаю себе в праві опублікувати его, тим більше, що воно доповнить подекуди сумний образ теперішного стану в Товаристві.

Почав я свою акцію в Товаристві до заведеня дійсного українського університета, зразу відповідним рефератом на засіданю нашої секції, а далі конкретним внесенем на заведене систематичних наукових курсів історії української літератури, з д-ром Франком. Він образив ся у „Ділі“, через те — як показує ся з его пашквілю на мене — що я поклав его професором неіснуючої катедри. А про те, треба сконстатувати, що мое внесенє вийшло на добро українській літературі тай д-рови Франкови. Мою ідею про заведене систематичних наукових університетських курсів під фірмою Товариства ім. Шевченка, ідею, котрій головство сего Товариства було так дуже противне, що нпр. не хотіло надрукувати у „Л.н. Вістнику“ мого дотичного реферату на зас. фільол. секції, підхопило „Товариство прихильників української літератури, науки й штуки“, засноване д. Грушівським задля цілей вже вислослених, тай устроїло наукові курси літом 1904 р, де й д-р Франко прочитав огляд української літератури, від найдавніших до найновіших часів, — за що, розуміє ся, дістав гонорар. Сей огляд

надруковано потім по російськи в енциклопедії Брокгауза й Єфрона і відбиткою в Петербурзі, і окрім того має бути надруковано по українськи коштом „Української Видавничої Спілки“ у Львові, в значно розширеній формі. (За все те д-р Франко, розуміє ся, дістав або ще дістане гонорар). Нарешті голова Тов. ім. Ш. д. Грушівський заявив, на звичайних загальних зборах Товариства 29. червня 1904 р., що Виділ Товариства гадає ввести в жите ухвалу нашої секції що до систематичних викладів д-ра Франка з обсягу історії нашої літератури, — чого доси, на жаль, не зробив. Значить, д-рови Франкови таки всьміхає ся професура історії русько-української літератури, хоть і не цісарсько-королівська, а суспільно-національна — бодай до пори, поки не буде заведено офіційного українського університета.

Ви побачите, з сего мого письма, що я таки бажав добра й особі д-ра Франка, пропонуючи заведене его курсів. А як він мені за те віддячив у „Ділі“ й „Л.-н. Вістнику“!

Ви побачите, з усеї теперішньої публікації та Франкового напшкілю на мене, як важко пробити ся в нашім Товаристві якійсь вищій думці, і як її звойовують ті, яким би се найменче яло ся...

8/IV. 1905.

Хвальна Секція,

Високоповажані Панове Товариші!

Я зрік ся секретарства нашої секції, в першій лінії, ізза відповіди теперішнього фактичного директора секції, дра Ів. Франка на мою статейку в „Ділі“ з 6-ого л. січня 1904 р., в справі заведеня постійних наукових курсів історії української літератури, під фірмою Товариства, з дром Франком, і був морально змушений зробити се після того як до мене дійшла певна відомість про закид, роблений мені з того боку, що написав-ді я тай опублікував свою статейку в змові з „ворогами“ дра Франка, то є з теперішньою опозицією в товаристві, навмисно на те, аби пхнути его, дра Франка, на непевне занятя та змусити его покинути певний заробок у виданях товариства, або, кажучи по хлопськи: аби збавити его хліба.

Закид, як бачите Товариші, важкий, але зовсім безпідставний, а то, раз, тому, що ніхто з опозиціоністів і не знав нічого про мою статейку аж до єї появи в „Ділі“, а, друге, тому, що нікому з них — поза-кілько знаю — і не спинило ся збавляти дра Франка его теперішнього заробку в товаристві, тим більше, що перед появою моєї статейки ніхто з опозиціоністів не знав і про те, що виклади дра Франка мали би бути платні, і то добре платні. Натомість я знаю, що власне опозиція дуже

дорожить працею дра Франка в виданнях товариства і навіть хоче напр. віддати е му о д н о м у редакцію „Л. Н. Вістника“ з безмежним правом з'організувати працю редакційну і взагалі співробітництво видання по своєму найліпшому розумінню і з відповідальністю е го о д н о г о, за зміст видання, перед компетентним тілом товариства — збором усіх секцій, евентуально спеціальною комісією, вибраною збором — тілом, яким дрогои Франкови очейже не можна гордувати, ані, тим менче, бояти ся е го контролі. Що тоді „Л. Н. Вістник“ був би редакований не лише безсторонніще й тактовніще, а тим самим і відповідніще фірмі наукового товариства, але й ліпше, — про се, думаю, не може бути ніякого сумніву; на се др. Франко дав докази от хотьби „Житєм і Словом“.

Я в своїй статейці допускав можливість покинення дром Франком частини е го теперішніх занять, менче важних, і не в однім нашім товаристві, — лише на той раз, коли би найшли ся певні фонди на вдержанє е го, дра Франка, на довший час — довший може й від самого дальшого істнованя „Л. Н. Вістника“, так, аби д. Франко міг посвятити ся вповні праці коло своїх викладів тай коло історії української літератури. Але, розуміє ся само собою, що й тоді залежало би виключно від волі та здібности дра Франка, чи покинувби він яке теперішнє своє занятє, чи дав би собі з ним раду і тоді. Др. Франко заявив у „Ділі“, що не покине своєї теперішньої праці в нашім товаристві, і сему, гадаю, може бути лише рада вся опозиція, а тим більше я, — хоть я все таки надію ся, що др. Франко схоче тай зможе взяти ся і за згадане нове діло — діло в моїй уяві, епохальне, яке можна би вважати між инчим і за початок українського університету.

Ось чому я не буду говорити тут, на кілька відповідь дра Франка на мою статейку помогла тому ділу; не скажу нічого й про тон е го відповіді мені, тим більше, що тут на се й не місце. Але я маю повне право і навіть обовязаний заявити, що чоловік, якого верховний функціонар нашої секції вважає можливим картати, ізза справи, порушеної в секції, і на засіданях секції і публично, за цілу скалю „нетактовностей“ — від самого факту внесеня тим чоловіком, — а не ким инчим — сеї справи на секції, аж до поклику до суспільности підперти справу економічно, — що такжй чоловік, очевидячки, не може бути далі функціонарем секції, побіч тактовного директора.

Ось чому, головно, я й зрік ся секретарства секції, листом до дра Франка, — хоть мушу сказати, що причинив ся до сего ще один антецеденс у самій секції, а то: протест зібраних 10-ого грудня 1903 р. членів секції проти мого „самовільного“ відкликаня засіданя секції того дня, без порозуміня з дром Франком.

Я позволю собі нагадати декому з т. протестантів, а то

дрови Студинському, що я в свій час відкликав засідане секції за дая него одного, так само, без порозуміння з тодішнім директором секції, дром Ол. Колессою, бо так само не міг бачити ся з директором. Але тоді мій учинок був зовсім коректний: проти него не запротестував ніхто з членів ані на засіданю секції, ані приватно, з виїмком, розуміє ся, тодішнього директора секції д. Колесси, тай то лише зразу і в чотири очи. Тепер я зробив так самісінько, лише з тою невеличкою різницею, що аж за дая гръох членів секції — правда, самих опозиціоністів! — та ще й за дая справи, в якій муїла бути заїнтересована безпосередно наша секція тай сам др. Франко — справи его викладів. Я покориствував ся запросинами дра Колесси — який, кажучи мимохідь, навіть не знав, що того дня мало бути засідане секції, бо, по вині моїй і дра Франка, не росписано було членам запросин, авї не оголошено в часописях — піти до него, дра Колесси на привитане звісного українського меценаса Н. Н. — що мав на другий день виїхати — аби поговорити з ним, — розуміє ся, на самоті, — про справу викладів дра Франка та просити его підперти еї економічно. Д. Н. дійсно згодив ся, обіцявши добути на виклади д. Франка грошеву підмогу, доволі щедрю — 100 р. у місяць. Таким чином дана була певна реальна підстава за дая мого внесеня і я, радий-прерадий, ждав дальшого засіданя секції, як не знатиякого свята в моїм житю. Тим часом на тім так бажанім мною засіданю, перед остатнім 1903 р. — я дізнав ся з протоколу, що засідане 10-ого грудня таки відбуло ся і що може саме тоді, коли я обговорював з Н. справу викладів д. Франка, зібрані в товаристві члени секції — було їх, бачу, всего три — протестували проти мої „самоволі“, запротоколував же той протест — по подвійній іронії мого щастя — як раз той д. товариш, за дая котрого я перше відкликав був засідане секції! Проквітнувши сю гірку пігулку, я й поставив свое внесенє на заведене викладів д. Франка, і воно було ухвалено.

І з сих двох моїх виїмкових учинків, яко секретаря секції, видко, бачу, що я таки поводив ся оглядом на справу та на других членів секції, на їх виразні бажаня, та нарешті й на їх право — бути на черговім засіданю секції, аби не втратити чого важного. І якби мій другий з черги виїмковий учинок суджений був на повнім засіданю секції, в присутности членів опозиціоністів; як би вислухано було й мене обжалованого, про причини й обставини мого вчинку, то либонь що й самі тт. протестанти не побачили би були тут щось так дуже великого. А в тім, я сам признав, що зробив невідповідно і перепросив моїх судиїв. Алеж, позате, я — можу сказати по совієсти — поступав уже зовсім по формі тай безсторонно супроти всіх членів, без виїмку, — за що в свій час навіть удостоїв ся признаня секції, на внесенє одного з моїх теперішних судиїв

— д. Студинського. Нехай се буде полекшуючою обставиною при осуді мого виїмкового поступлення, бодай *post festum*, тим більше, що й тут у мене не було злої волі ані за маково зерно.

Що до викладів дра Франка, то мушу ще сказати, що задумав я їх давно, ще тоді, коли опозиція в товаристві була дуже не численна і зовсім не з'організована і коли спеціально др. Франко не мав у товаристві ні одного „ворога“, — задумав їх у залежності хиба від самого дра Франка, тай порушив нарешті справу навіть без відома кого небудь з опозиціоністів, з виїмком дра Ол. Колесси, котрому я, однако, лише раз один, і то всего кілька день перед тим, виявив моє намірене внесення, найзагальніше, боючи ся — признаю ся — особливо его опозиції, яко найбільше інтересованого — бо дійсного професора історії р.-української літератури в львівським університеті. Але показало ся, що побоюванє моє було безпідставне, бо власне др. Колесса, дізнавши ся про подробиці мого внесення, на дотичнім засіданю секції — другим із черги, 30 ого грудня, бо на першим его не було (через те й відложено було справу, на внесенє самого дра Франка), — сам один підпер моє внесенє рішучо і не попятив ся і після прочитаня моєї статейки в „Ділі“, в котрій я дав свій погляд на справу докладніше, і котрою він, д. Колесса, міг образити ся більше ніж хто инчий з інтересованих (инчі члени секції, як відомо, зразу вагували ся супроти мого внесення, а два з них і то власне з теперішньої товариської партії дра Франка — дд. Гнатюк і Студинський — висловили ся були рішучо проти.) Що й др. Колесса, підпираючи моє внесенє, не думав тим відбирати дрови Франкови хліба в товаристві, — про се, гадаю, не може бути найменшого сумніву, тим більше, що др. Колесса, немовби довершуючи свою безпристрастність супротив особи дра Франка, заявив тутже — після ухваленя мого внесення — іменем своїм і всеї опозиції в секції, що ми всі готові віддати свої голоси на дра Франка, яко на директора секції, а то задля усуненя непорозумінь у секції.

Яж, яко внескодавець, запевняю хв. Секцію, що підніс я справу з одного-однісінького мотиву тай задля одной-однісінької цілі — послужити справі історії української літератури і самому д-рови Франкови, яко вимріяному мною виконавцеві тої справи. Надрукував-же я свою статейку перед порушенєм мого внесення на засіданю Виділу задля того, аби більше людей зголосило ся до Виділу з грошевою підмогою на справу — а про се не могло бути найменшого сумніву — аби Виділ мав від разу за що зачепити і не онимав ся завести ухвали нашої секції. Не було ніколи в моім звичаю поступати веширо, навіть супроти політичного ворога, в розпалі партійної полеміки з ним, — ось чому можна, гадаю, повірити мені й сим разом. А в тім, коли би хто думав, що я справді провинив ся своєю статейкою, чи то супроти д-ра Франка чи супроти Секції й цілого товариства, то я готовий відповісти перед Хв. Секцію й

Виділом, і навіть радби слідству проти мене, аби м. і. перевірити правдивість чи неправдивість моїх тверджень ув отсім письмі.

Я дуже перепрошаю Хв. Секцію і спеціально д-ра Франка, за придовгість, а може й терпкість отсего мого писаня, — але я волів обговорити справу докладніше перед секцією, ніж відповідати д-рови Франкови в „Ділі“, тому, що моя прилюдна відповідь вийшла би може за прикра для товариства, для д-ра Франка, а найперше для мене самого, бо я мусів би порушити там основу основ українського питання — справу чужодержавности та самоорганізації української нації, а я не можу зробити сего з нагоди д-ра Франка.

Покидаю секретарство секції рішучо і раз на все, з мотивів виложених у горі, а задля одинокої ціли — заведеня порозуміня в нашій секції, і як мені зовсім не ходить о власть і гонори в товаристві, то й роблю се з тим легшим серцем, і запевняю при тім, що воно не мати ме негарного впливу на мої дальші відносини в секції до кого небудь із її членів, а найменче до д-ра Франка, на котрого я — кажу се з гори — голосувати му, яко на директора секції, в усякім разі, тим більше, що я переконаний тепер, що д-р Франко стояти ме непохитно на сторожі прав нашої секції тай її поодиноких членів. Я буду від тепер тим завзятіше помагати людям добрим, а властиво добрим інстинктам у людях, заведеню в нашім товаристві людських відносин, загально-обовязуючого поступованя, справді товариського, безпристрасного і безсторонного, словом — річезового, а не заснованого на хитких підвалинах антипатий особистих або товарисько-партийних, яке, на жаль, заповонило наше товариство, наводячи на него атмосферу нещирости, — аби не сказати (не маючи при тім, розуміє ся, на думці когонебудь одного, бо всі ми більше або менче грішні!) — атмосферу забреханости, інтриг, гидких обмов, підозрінь, залаженя в чужу душу, вивертаня найвиразніщих чужих слів, підсовуваня другому найчорніщих мотивів і цілей, пакошеня другому всякити всім способом, — атмосферу, від якої, гадаю, робить ся нарешті всім нам і душно й лячно, на саму думку про те, що коїть ся таке межи людьми, котрих суспільність чейже має за світочів народу, за людей науки, що коїть ся таке в найвищій українській культурній інституції, яка, значить, отсिम боком своєї діяльности, не плекає найліпші людські почуваня, але розбурхує найгірші інстинкти, які вже й почали свою роботу і поза товариством, розсаджуючи початки дружньої організації нашого національного життя — і так сипкого — розриваючи і найдавніщі, найміцніщі, найдорожчі і найкористніщі для народу звязи межи нашими народними діячами, — на глум і дивовижу всій Руси-Україні.

Як бачимо, роля дуже незавидна.

